

méhemnek gyümölcse

1. Hogy te mekkora segg vagy. Úgy tudni, ezt mondta Mimma Bernardi az ő Apusának, mielőtt becsörtetett volna a férfi dolgozószobájába, és kiráncigálta a kofert a szalon alól. Ezerkilencszáznegyvennégy április hetedike volt, egy borongós péntek reggel, de az is lehet, hogy másnap vagy harmadnap érett meg benne az elhatározás. Bármikor történt is, afelől semmi kétség, hogy Mimma Bernardi sebtében csomagolt. Két váltás ruhát, még csak nem is a két legjobbat, egy kopott kabátkát, amit az angol ejtőernyős zubbonyából varrt karácsonyra, továbbá két hamis születési bizonyítványt, ezeket egy hízó fejében a községházán állíttatta ki a méteráros kisebbik lányával – a *gráciáknak*.

A *gráciák* eredetileg Greték voltak, Apus ragasztotta rájuk a gúnynevet.

Mimma Bernardi dühösen, Apustól és az egész falutól megundorodva dobálta be a kofertba a dolgait. A hamis okmányokat is. Undorát, amely úgy növekedett benne, tapinthatóan és érezhetően, akár egy magzat – a magzat, amiről hiába álmodott! –, csak fokozta, hogy minden egyes darabnak valaki máshoz, egész pontosan: valaki más halálához volt köze.

Az angol ejtőernyős például, akinek zubbonyából a kabátkát varrta karácsonyra, éhen veszett fenn a hegyen. Mondják még, hogy a nyomorult minden szírszart – fagyöngyöt, babérrózsát meg valami bolondgombát is – összevett. Ó, Szent Donát, te, aki megtanítottál bennünket arra, hogy minden élőben és holtban felfedezzük a számunkra legnemesebbet, és elcsitítsuk a bennünk dúló poklok tüzét, add, hogy ilyen kóklereket ne dobjanak a nyakunkra, különben sose fogjuk megnyerni a háborút... Az embereknek sehogy sem fért a fejükbe ez a malőr.

Mondtak még egyebet is, persze. Mindenről megvolt a véleményük, olykor több vélemény is vetekedett egymással, megnehezítve a miheztartást, ami háborús időkben kimondottan zavaró.

Az angol ejtőernyős halálával kapcsolatban is tucatnyi verzió járta. Hogy tudniillik megjelent a kéjsóvár ciociariai lidérc, akit nem láttak ezerkilencszáznegyven június tizedike óta, és fekete hajával, illatos szavakkal rátekeredett, majd miután kedvét lelte benne, eltette láb alól, ahogy a többi áldozatát. Mások, akik titokban feljáromagottak a dezertőrök-höz a Vorga tanyára, váltig állították, hogy egy jugoszláv partizánlány volt, aki kilovagolta belőle a szuszt. Aztán akadtak, akik arra esküdtek, hogy a megbomlott Tomassino égette le az ejtőernyős gyertyacsonkját, ezzel a gyertyacsonkkal egyszerre utalva az életére meg a nemi szervére, amit valóban, mintha elcsócsált volna valami. A megbomlott Tomassinót, akit San Dominóba, a „buzeránsok szigetére” száműztek néhány éve, ahol állítólag egy-

másba szerettek a tartótisztjével, de szakítaniuk kellett, amikor a szigetet kiürítették, évek óta nem látta senki, ettől függetlenül mindenki tudni vélte, hogy a környéken ólálkodik, készen arra, hogy megrontsa a síhedereket. Jobb is, hogy elvitték őket katonának, inkább haljanak meg a harctéren, mondogatták. Szárnyra kaptak más históriák is, egyik hajmeresztőbb a másiknál, de végül az első két változatnál – az éhhalálnál és mérgezésnél – maradtak, hihetőbb is volt így, meg hát praktikusabb a mindennapok tükrében: minek lidércekről és ölekezésekről révedezni ínség idején.

Tény, hogy az angol ejtőernyősnek görcsben volt az egész teste, Mimmának úgy kellett lefejtetnie róla a zubbonyt, mint egy bábúról. Majd' egy teljes órába tellett, mire ellilult ujjakkal kicsomagolta belőle, egyik oldaláról a másikra, majd a hátáról a hasára gördítve a halott angol katonát. Mások az ejtőernyőjét vitték, tízen húzták tíz irányba – messziről úgy tűnt, mintha játszanának –, mígnem foszlás mentén az anyag széthasadt, megint mások a bakancsát meg a jeladóját hozták le maguknak, őt magát otthagya anyaszült csupazon; a *gráciákat* pedig, még mielőtt Mimma a hamis papírokat odaadhatta volna, aznap hajnalban, vagy pár nappal előtte szállították el.

2. Máskülönb Apus mindenkit szeretett elkeresztelni, hol mesterkéltnak vagy frapáns szójátékok, hol egyszerű gúnyjelzők vezettek a névtorzuláshoz; nyelvész volt, ő magát legalábbis annak tartotta, jobb időtöltést nem is találhatott volna ebben a – ahogyan nem melleleg egész Itáliát nevezte – pusztulátumban, ezzel a szóval egyszersmind azt is jelezve, mennyivel többre taksálja anyanyelvét az olasznál, amit gyáva, legfeljebb időhúzásra alkalmas fecsegésnek tartott, egy sanzonénekes szalmakalapjának, semmi több.

Grete Mädel, azaz Grete-jánykák, így mondta eleinte a két jövevényre, mint két tehénpásztorra, bajoros akcentussal, de amint az ötlet kezdeti varázsa elillant, átváltott irodalmi németre, és lehorgonyzott a lehető legsemmitmondóbb Grete Mädchennél. Hát, ez nem jött össze, mondta neki Mimma némi kárörömmel, titokban azt remélve, hogy felhagy végre ezzel az elfoglaltsággal, és kettejükre is szakít valamennyi időt. Böven akadt megbeszélőnivalójuk, úgy görgették a hallgatást és titkolózást magukban, mint valami óriási szalmabálákat, amelyeknek elég egy óvatlan szikra, és belobbannak, elégetve mindent, kettejüket így együtt, a rejtőzködésben, meg az újakezdés lehetőségét is, külön-külön. De Apusnak esze ágában nem volt ilyesmikről beszélni, számára a nyelv ennél nemesebb célokat szolgált. Azzal, hogy a helybéliék szemében esetleg ő is jövevénynek minősül, hiába figyelmeztette Mimma, egyáltalán nem számolt, pedig akkortájt, ha a nemzeti öntudatnak lett volna mértékegysége, az abruzzói büszkeség bizonyára lenyomta volna a geránt, azon belül is a bajort.

A *gráciák* nem voltak fiatalok már, hosszú, fehér hajukat együtt fésülték ki esténként a verandán, régi ruháikat közösen alakíttatták át, ám a helyi asszonyoktól eltérően, akik, néhány előljáró- és kereskedőfeleségtől eltekintve, télen-nyáron bocskort viseltek, ők koratavasztól késő ősziig szandálban jártak. Agyonsarkallt csatos karaktercipőben, ami szabadon hagyta a bogos rüsztyjüket és pirosra lakkozott körmüket. A távoli kíváncsiskodóknak megközelíthetetlenül elegánsnak tűntek, Apust azonban, aki viszolygott a női lábaktól, és már gyerekkorában attól tartott, hogy szétterpesztett, piros karmok fogják álmában elragadni, hogy aztán a Watzmann kettős csúcsáról egy szurdokba ejtsék, aminek sose ér az aljára, zuhanni fog a sötétben, mint egy röppályájáról elszabadult kisbolygó, és akit ez a zuhanásélmény mindig hatalmába kerített, valahányszor megpillantott egy-egy csupasz női lábfejet, éppenséggel a pirosra lakkozott körmeik ihlették meg.

Amikor meglátta őket egy reggel ezerkilencszáznegyven szeptemberében az Európa kávézó teraszán, amint a *Völkischer Beobachter* olvasgatva pipáztak és idegesen tekergették a bokájukat, máris derengeni kezdett az új név lehetősége. Meg az öröm, ami a lehetőségben rejtezett.

– Schönen Tag, Herr Bernardi! – köszöntötte derűsen a két asszony, ő pedig úgy tett, mintha az órája rugójával vacakolna, még morgott is a hitelesség kedvéért, de azért oda-biccentett:

– Tag!

A két Grete, mint valami titkos jelre, most a másik irányba tekergette a bokáját. Apus elkapta róluk a tekintetét, és meggyorsította a lépteit. Időbe telt, amíg felkapaszkodott a via Duomón, majd befordult a vicolo Nardonén. A fehér utcakövek teknőiben, amiket az áhítat – a rengeteg körmenet, a szoros miserend, újabban pedig a fel-alá masírozás – mart ki az évek során, gyíkok és macskák sütkéreztek akkora egyetértésben, hogy az ember tetemeknek vélte. Épp beleillettek a pusztulátumba. Apus eleinte kerülgette őket, majd odébb pöckölte egyiket-másikat. Naplopó banda, dohogta a türelmetlenségtől ingerülten, mintha minden mozdulat az ihletből csippentett volna ki egy darabot. A reggeli miséről már szálingóztak lefelé az emberek, főként asszonyok és idősebb férfiak. Egyeseknek, akiket a falugyűlésekről látásból ismert, kelletlenül odaköszönt, az előljárákkal azonban kénytelen volt szívélyesebb hangot megütni: – Mély tisztelem, Signor Amadeo! Pompás szeptemberünk van, még ilyen azúrt! – mondta például az új podestának ékes irodalmi olasszal, és az égre bökött. A hangját öblösnek, negédesnek hallotta, a szavait sekélyesnek, és ettől még türelmetlenebb lett, mielőbb haza akart jutni, levedleni a nyelvi álcát, ezt a rongyos szalmakalapot.

Belépett a házba, és bevágta az ajtót maga mögött. Jól vagy, szolt ki Mimma a kertből, ahol délelőttönként gubbasztott, levelet írt vagy olvasott. Apus először válaszra sem méltatta, de aztán kiment hozzá, és belesókolt a hajába.

– Azt hiszem, elcsíptem valamit – suttozta sejtelmesen. – A kávézóban ültek, most már egész biztos, hogy nagykutyák lehettek valamikor – és visszahajolt hozzá, hogy egy második csókkal mentse ki magát.

– Kik?

– Hát, ők.

– Mániákus vagy – felelte erre Mimma, aki Apussal együtt részt vett azon a falugyűlésen, ahol Fabrizio Amadeo, az új podestà felolvasta az új rendeletet, amelynek értelmében be kell fogadniuk néhány – „nem sok: legfeljebb kéttucat” – idegent. Az emberek zúgolódtak, bekiabáltak, de hamar lenyugodtak, amint kiderült, hogy az idegenek „jól vannak eleresztve”, fizetni fognak a szállásért, meg aztán, tette hozzá Fabrizio Amadeo, a falu mindig is híres volt a vendégszeretetéről, zarándokok, üldözöttek letek itt menedékre, kéretik igazodni ehhez. Némi utánajárást követően, engedve a vicolo Nardone lakói noszogatásának, Mimma kiderítette, hogy az első szállítmány ezerkilencszáznegyven augusztus nyolcadikán fog érkezni, de azon a napon úgy döntött, csak azért is otthon marad. Akkor sem ment ki báméskodni, amikor Lucia Baccari, a fodrász végigrohant a via Duomón és becsöngetett mindenkihez.

– Két Fiat Balilla! – mondta lihegve. – Azon gyüttek! Dámák ezek, te, éppeg hozzád hasonlók! Minek kéreted magad?

A két Grete négy másik asszony és két karon ülő gyermek társaságában érkezett, rajtuk kívül néhány nap leforgása alatt Apus mindenkire talált megfelelő gúnynevet. Volt, akit a külső jegyek alapján keresztelt el – La Stramba, La Zoppa, azaz: a Kancsal, a Sánta –, másokat a származási ország valamely nevezetessége alapján, így lett a magyar asszonyból például La Pallaccinta, ami, ha akarta, márpedig akarta, beszédes név volt, mintha azt hadarta volna, hogy Vemhes Labda, s valóban, az asszony nem sokkal ezután teherbe esett.

A két Grete azonban, amíg a piros körmeiket meg nem látta, kifogott rajta, talán a derékig érő fehér hajuk volt, ami a megközelíthetlenséget sugallta, s ezek szerint megbénította a nyelvet is.

Apus elbizonytalanodva vonult be a szobájába, csak pisilni jött ki egyszer-kétszer, megfalni valamit. Másnap reggel nem találta otthon Mimmát. Egy ideig fel-alá járkált a lakásban, megszámolta a tányérok az üveges kredenben és a stukkókat a falon, aztán beült az ablak mellé a barna bársonyfotelbe, onnan kémlelt ki a vicolo Nardonéra, de csak a gyíkok és macskák sütkéreztek ugyanúgy, mint az előző reggelen. Végül nem bírta tovább, felpattant, beállta a tükör elé – titokban örült is a társaságnak –, s mintegy magának újságolta el, hogy a két asszony Gretchen lett, így: hosszú ty-vel, benne nem kevés viszolygással és megvetéssel, és már hallotta is Mimma méltatlankodását. Nem, ne szólj közbe, hát mi más lenne a gúnynevek rendeltetése, ha nem az, hogy a viszolygást keltse-

nek? Hogy elkülönítsék és kivessék a nép testében megbúvó kórokozókat, amelyek mostanság különösen veszélyesek.

Aztán elszomorodott. Nincs is rosszabb, mint egyedül lelkesedni valamiért, amin – ezt szentül hitte – mások érdekében fáradozott. Amivel nemcsak önmagát, de egy egész nép kultúráját elkülönítheti. Állt a tükör előtt, és tovább szónokolt. A helybéliek kedvéért nevezhetném őket Margarétának, de én csak azért is így mondom, németesen. Gondolj csak bele: ezzel egyszerre utalhatok a Faust-béli Gretchen alakjára, pláne az aranysóvár hiúságra, amelyhez éppenséggel a kapzsiságra utaló női karmok adták az ötletet, és a nyavalyás *Gretchenfragéera*, amiről te is hányszor vitatkoztál velem. Hát lehet a nagy horderejű problémákról olyan nyelven beszélni, ami nem tartozik a tárgyhoz közvetlenül, kérdezted – látod, megjegyeztem, emlékszem ám minden egyes beszélgetésünkre! –, én meg azt válaszoltam, hogy csak így érdemes és lehet. Adj neki nevet, amelyet akarsz, sokkal valószínűbb, hogy a tömegek is megértik majd.

És folytatta volna az érvelést, hogy tudniillik ezzel az új névvel a *Judenfragét*, vagyis a zsidókérdést is elintézheti végre, persze kizárólag házilig – a házilag itt annyit tesz: a naplójában, amiből néha Mimmának is felolvasott – de inkább elhallgatott. Ez már sok lenne, maradjon csak ott, ahová feljegyezte, majd az utókor kezd vele valamit.

Mindent összevetve: Apus boldog volt, vagy valami ahhoz hasonló, úgy érezte, a Gretchenel most ellesz valameddig, számításai szerint nem sokáig, hiszen a latinok, bár a pusztulátum iránti esztelen szerelmükben – csóró amorózói a pátriának – még a családi ékszereiket is képesek beleadni egy-egy vesztés csatába, pár hónapnál tovább úgysem bírják a háborúzást: júniusban léptek hadba, augusztusban telepítették a nyakukra a jövővényeket, legkésőbb karácsonyra már a német csapatok segítségével fognak óbégatni, akik cakumpakk kisöprik, ami nem idevaló.

– Hol voltál? – támadta le Mimmát, amikor késődélután hazaérkezett.

– A dolgomon – felelte az asszony.

Apus felállt, elindult, hogy átölelje, de Mimma kitért előle.

– Ne haragudj, hosszú nap volt, fáradt vagyok – és otthagya Apust. Se másnap, sem aztán nem volt ideje meghallgatni és méltatni az új nevet. Segített az asszonyoknak berendezkedni, kérvényeket írt, áthelyezési papírokat fogalmazott, levelezett a megyei kórházzal és a ferramonti internáló tábor vezetőségével, hogy egészségi okokra hivatkozva átszállíttasson néhány embert, köztük a magyar asszony férjét, meg másokat.

Teltek a hónapok, a latinok még mindig háborúztak, Apuson pedig eluralkodott a kétegy és a dögunalom. Aztán egy nap, amikor a szokásos reggeli sétáján megtudta, hogy a két Gretét kóros viszketegség kezdte gyötörni, amit sem a lósóska, sem a fenyőtűkátvány nem képes csillapítani, megvilágosodott hirtelen, és a Gretchenből Krätzchen, azaz Rühöcske lett. Ifjabb és idősebb Krätzchen. Pont.

– Klappol is, meg smakkol is, nem gondolod? – csettintett előbb az ujjával, aztán a nyelvvel, amikor rátámadt Mimmára, és a bokáját összecsapva, felszegett fejvel várta az elismerést.

Mimma ezúttal is a kertben ült, egy koszos, elnyűtt füzetecskét olvasott éppen, úgy fogadta Apus bejelentését, mint akit egy másik világból ragadtak vissza erőnek erejével.

– Szart a halott, fingott Fábán! – mondta, majd felállt, a könyv, anélkül, hogy észrevette volna, leszánkázott öléből a kerti asztalka alá, s mielőtt Apust faképnél hagyta, még odaszólt: – Előbb az abruzzóit kéne megtanulni, nem én vagyok a célközönség.

Mindezt azzal a szenttelen és arcátlan magabiztossággal, amire éveken át a nyelvvel és hangsúllyal együtt a lelkét is idomította, és ami az ő viszonyukat korántsem jellemezte, ám amire most az a pusztulátum tény is feljogosította, hogy – Apussal szemben, aki az olajfaligetektől a sütkérező macskákon át a babérrózsáig mindent lepocskondiázott, mint a pusztulátum latin dagályosságának jellegzetességeit – egész ügyesen elboldogult nemcsak az olasszal, de a helyi nyelvjárással is, igaz, titokban órákat vett a fodrásztól, Luciától, akárcsak a *gráciák*. Máskülönbben a szenttelenséghez Apus csettintése is hozzájárult, most döbbsen rá, hogy milyen egy kivénhedt ripacs.

Nocsak, hőkölt vissza Apus, akit megütött az új hangnem, s ki tudja, tán hogy a meglepettségét palástolja, vagy, mert érezte a szenttelenségben megbúvó tényleges erőt, kel-

letlenül, de beadta a derekát, és amint az asszony beleveszett az előkert lugasába, felvette a földről a rongyos füzetet. Egy Gramsci nevű fickó írta, biztosan álnév, húzta el a száját, valami nyavalyás kommunista, de a kíváncsiság, ami Mimma viselkedésétől horgadt fel benne, arra készítette, hogy belenézzen. Összevont szemöldökkel, mint aki előre tudja, mi fog következni, találmra kinyitotta, végigszántotta az egyik bekezdést, hogy aztán pillanatokon belül kisimuljon az arca, kirúgjanak a ráncai. Ha nem is szó szerint, de valami ilyesmit mondott neki Mimma az imént, ő pedig rábólintott, fejet hajtott egy csóró amorózó, egy bukott kommunista intelmei előtt. Fogta a könyvet, elvonult vele a szobájába, és a következőket másolta vagy jegyzetelte ki: A legtöbb nyelvben, így a németben is, egyetlen szó jelöli a népit és a nemzetit. S amíg a németeknél oly sűrűn használják e fogalmat, mint egy csipet sót, ami a fogások ízét kikerekíti, minálunk, Olaszországban a nemzet fogalma beszorult egy szűk ideológiai jelentéstartományba, így soha, semmilyen körülmények között nem képes találkozni a néppel. Mindez azért van így, mert a mindenkori olasz értelmiség magán kívül nem érintkezik senkivel, inkább hempergőzik a kaszti hagyományban, amit soha nem rengetett meg alulról egy erős népi vagy nemzeti mozgalom. A hagyomány könyvszagú minálunk és absztrakt, a modern értelmiségi hamarabb azonosul egy sokdrangú humanistával, mint egy abruzzói paraszttal.

Ezen a passzuson még sokáig elmerengett, ha ez a Gramsci, vagy ki nem lenne latin meg kommunista, még igazat is adnék neki, gondolta, és ettől kezdve, csak ha magában volt, egyes-egyedül egy félreeső zugban, rühöcskézte le a két asszonyt. Krätzchen, mondogatta, mintha valami varázsformula lenne, ám amint kimondta – ez valamivel később tudatosult benne –, csuklani kezdett, pontosan úgy, mint gyerekkorában, amikor tornaóra után az alsónadrágjában turkált és megszagolta az ujjait. Egészen tűzbe jött akkor is. A saját szagától és önmagától, ami ily organikusan ér össze a világgal: a tornaóra az Englisher Gartenben, a pofás természet, az Isar, amint sekélyen hömpölyög, majd a kőpadokon megtörve szilajul zubog alá, a Schönfeldwieséről látszó Ludwigskirche tornyai, az osztálytársainak izmos, napbarnított teste, a tornatanár, hogy is hívták, Herr Mühlbauer, Bartholomäus Mühlbauer kackiás bajsza mind-mind egy kerek egészet képeztek, aminek lenyomatát éppenséggel az ő ujjain megülő izzadt seggszag adta vissza, ő pedig úgy érezte, hogy nemcsak belakja, de uralja is ezt az univerzumot. Éhes volt a világra, és, akkor még szentül hitte, a világ is őréa. Annyi év távlatából azonban ma már pontosan tudta, hogy a világot legfeljebb kiéhezteni lehet magunkra, és mivel úgy gondolta, hogy a hiány megteremtésére egyes-egyedül a nyelv alkalmas, úgy döntött, a szavaknak szenteli az életét. Latin és görög grammatika, retorika, Gorgiasz és Prótagorasz, Cornificius és Cicero, a négy evangélista és az apokrifok, meg hát a német romantika, azon belül is leginkább Kleist, akihez – ekkor kezdett naplóírásba – fiktív leveleket címezett, felróva neki a pontatlanságait. Drága barátom, írja egy helyütt még kiskamaszként, a leíró nyelv, való igaz, alkalmatlan a belsőnk feltárására, s mint ilyen, az általad említett töredékessége révén csakugyan téves ítélethez vezet, ám ha a descripciótól eltekintünk, mégis csak a nyelv az egyetlen, amely láttatni tudja önmagunkból és a világból mind az egyedit, mind pedig a tömegekben rejlő általánosat, sőt, arra is képes, hogy mind az egyedit, mind a tömegeket, tehát az általánosat érdeklő jellemvonásokat is megragadja, ami, még ha a kettő egyidejűleg és legitim módon nem is lehetséges, lássuk be, nagy fegyvertény, mert megint csak a nyelv az, ami a bemutatni kívánt dolgokat, ugyanakkor a dolgokat övező érdeklődést is képes irányítani – és ezt, kedves barátom, már egyidejűleg is megteheti. Csak el kell dönten, édes Heinrichem, hogy az egyes emberhez vagy a tömegekhez akarunk-e szólni. Mindez egyéni döntés és ízlés kérdése. Maradok lelkes híved, és a többi, és a többi.

Ami az ő egyéni döntését és ízlését illeti, aki a világra éhesen és a rá éhező világ vágyával a szívében lelkesen jegyezgetett a naplójában, kimerítve ezzel az egyes emberhez való viszonyát, a tömegeket tekintette célközönségének – nem mellesleg erre utalt Mimma is korábban, és telibe talált. Olvasott, írt, jegyzetelt, még ha nem is ebben a sorrendben, és ahányszor kimerült vagy megrekedett, megvakargatta a fenekét, majd megszagolta az ujjait. Aztán úgy alakult, hogy 1919 nyarán, mielőtt a gimnáziumot elkezdte volna, a nagyobbik bátyja, akire a felügyeletét bízta, elcipelte valamelyik sörözőbe – a Sternecke volt vagy a Hofbräuhaus, Apus már nem emlékezett –, elég az hozzá, hogy ott, a féktelen ti-

vornyázásban rájött valamire, ami a további életére is hatással volt. Na, nem kell mindjárt valami nagy etvaszra gondolni, mindössze egy tizenöt esztendő gyermek megfigyeléseire, amelyek röviden szólva arra vonatkoztak, hogy azt a mámort, amit a sör gerjeszt az emberekben, tulajdonképpen a nyelvnek is elő kell tudni idéznie. Részegséget kell okozni, bódulatot. És akkor a nyelv megsokszorozott erővel fog hatni az emberekre. Ami viszont fontos, jegyezte fel immár otthon, miután a Sterneckében vagy a Hofbräuhausban a bátyja cimborái néhány söröskorsót ripityomra törtek, a bódulatot levertség, düh, kiábrándultság szokta követni, tehát a nyelvet akként kell adagolni, hogy megelőzze vagy semlegesítse ezt az állapotot. Bódulat. Ezen a címen elég sok naplóbejegyzést rögzített az évek során.

Most egyszerre bódította el a Gretchen és Krätzchen szavak hangzásának hasonlósága, valamint egy régi álma, amit az egyre gyakoribb sörházi légyottokat követően a müncheni patikájuk kasszájában állva dédelgetett, és amitől a bátyjai halálát követően – a teremtő vigyázza álmukat! –, oly messzire került. Krätzchen. Alighogy kimondta a szót, már látta is a két nőt kopaszra beretvélva, rabsapkában, amit ugyanúgy Krätzchennek neveznek; Krätzchen in Krätzchen, mondogatta akkor is, vagy akkor inkább, amikor robusztus kentaur lábait terpeszbe vetette a lavór felett, és egy régi, kibolyhosodott nedves ronggyal, amit, ha igaz a családi legenda, még fogzaskor kapott az anyjától, előlről hátra, hátulról előre haladva lecsutakolta az alfelét. Az izzadt seggszagot, amit a dolgozószobájában a könyvek közt ücsörögve ugyanúgy árasztott a teste, mint az Englisher Garten-béli tornaórák után.

Mimmával akkor már külön szobában aludtak, más-más időpontban étkeztek, sétáltak, ő pedig egyre inkább rákapott, hogy a szellemi, kiváltképp a nyelvi kihívásokat így honorálja: ezzel a szóval keltve életre a gyönyört. Krätzchen, mondta, és csuklott néhányat, majd megdörzsölte az alfelét, megszagolta az ujjait. Ezt hajtogatta akkor is, amikor az éjszaka közepén a bátyjainak üveges tekintete, a patika véres padlója felriasztotta, és rájött, hogy hiábavaló volt minden, sem újat, sem népieset nem képes kitalálni – hogy a nyavalya essen abba dzsigolóba! –, következésképpen Mimmát, tehát a hatalmát is el fogja veszíteni. Krätzchen, csuklotta, miközben az ujját szagolgatta, és már jött is a bizsergés, ha akarta volna, se tudta volna megállítani. De minél inkább akarta ezt a Krätzchent lecserélni, annál makacsabban tapadt meg a szó a fejében. Krätzchen. Zakatolt az agyában, bárhol is volt éppen. Krätzchen, s miközben a hátsóját dörzsölgette, hunyorogva, a szempillái mögé zárkózva próbálta megtalálni a fejében azt a pontot, ahol, korábbi életének emlékei szerint legalábbis, az agya a nyelveket tárolta, hogy rekeszekre osztva, kartotékolva és felcédulázva kikölcsönözhesse, mint egy létező könyvtárból, a hangoknak azon csoportját – teljesen mindegy, milyen nyelven! –, ami elfoglalja végre emennek helyét. Mindhiába. Egy, csak egy szó lüktetett, zsi bongott az agyában, a bizsergésből és gyönyörből pedig lassanként fejfájás lett, éles, mélyről kirobbanó fájdalom. Ilyenkor bezzeg észlelte azt a pontot, látta benne az egymáshoz préselődő fachokat, legszívesebben benyúlt volna a fejébe, és kicsipentette volna agyának azt a részét, ami így megkeserítette a napjait.

Állt a lavór felett, vagy feküdt az ágyában, csuklott hosszú percekig, egyik kezét vonzotta lefelé a gyönyör, a másik meg-megrándult és már indult volna, hogy a szó helyét, de még a környékét is eltávolítsa – mint valami kórokozót – robusztus kentaurtestéből. Egy idő után ki se kellett ejtenie, gondolnia se kellett rá, bőven elég volt, ha egy-egy benyomás, olykor csupa banalitás és a szerteszt burjánzó asszociációk felidéztek, s mert az agyához nem volt hozzáférése, mindig az alfele diadalmaskodott.

A két Grete öreg testére azonban mint női testre sose gondolt, épp elég vesződése volt abban, hogy Mimma hanyatló testét olyannak lássa, mint Berlinben, megismerkedésük idején. Ugyanakkor azt is világosan látta, hogy ezzel a Krätzchennel Mimma hiányát és a teljes elhagyatottságtól való rettegését is csillapította, s mivel a fejfájásról csak és kizárólag a gyönyör tudta elterelni a figyelmét, neki pedig sokszor, naponta akár többször is erre a gyakorlatra kellett vetemednie, észrevétlenül hozzászólt. Csöppet sem furcsállotta, magamagától pedig egyáltalán nem berzenkedett. Valami halvány szeméremérzet azért megmaradt benne, erre utal, hogy a naplójában, a fejfájásokat leszámítva, titkosírással jegyezte fel az idevágó részeket.

Majd három év telt el, ezerkilencszáznegyven szeptemberétől ezerkilencszáznegyvenégy októberéig, eközben a latinok, Apus legnagyobb elképedésére, csontra soványodva

tovább háborúztak – igaz, az ország egyik része átállt a szövetségesekhez, a másik alig egy hónapja német megszállás alá került –, ő pedig egészen addig így gondolt, Krätzchenként a két asszonyra, mígnem ezerkilencszáznegyvennégy októberében meghívást kapott Guido Massa, a korábbi podestà szalonjába, ahol a két Grete is megjelent.

Ez volt a napja, amikor valami, ha nem is gyökeresen, de megváltozott.

3. Az évszakhoz képest kimondottan szép, meleg délután volt. Előző éjjel a tramontana végigsepergte északról a környéket, és kipucolta az Appeninnek felett az eget. A nap, mintha nem lenne hozzá kedve, jó hosszan készülődött alábukni, a sugari merőlegesen, már-már támadólag törték át a lila-bézs csikos drapériákat, színes sávokat varázsolván a szalon falára, amik a babérrózsa életének szakaszait idézték: ciklámen bimbózást, mélybordó hervadást.

A gramofonból Vittorio De Sica borongós előadásában a *Tu, solamente tu* című dal szólt, egy betétszám *Az örökéletű Nápoly* filmből. Úgymond: a békeidőkben. Guido Massa, akit évekkor azelőtt felmentettek a hivatalából, de rajongásuk kifejezésekképpen továbbra is Signor Podestának hívták a helyiek, igazán kitett magáért, szalonjában a hangulat is a békeidőkre emlékeztetett.

A házát, mintha maga sem tudna megválni a tisztességétől, ugyanúgy felgirlingozta, mint évekkor azelőtt. A fiaira még délelőtt ráparancsolt, hogy vegyék fel a balilla-egyenruhát, és a kezükbe nyomott egy színes kartonbetűkkel teli dobozt, hogy kiírják a bejárat fölé:

VITA LUNGA ALLA REPUBBLICA SOCIALE – E. F. XXI.

A fasizmus XXI-ik évében sokáig éljen a Szociális Köztársaság.

Azzal visszavonult dolgozni a szobájába, mostanában gyakran zárta magára az ajtót, nem volt valami jó bőrben. Szegény fiúk, mi mást tehettek volna, lógó orral kikullogtak a ház elé, és amíg a döglesztő melegben fel-le kapaszkodtak a létrán a hatalmas betűkkel, szemük sarkából végig azt vizslatták, nem jön-e vajon arra valamelyik barátjuk, vagy, ami még rosszabb, Pippa Pellegrini, akibe titokban mindketten szerelmesek voltak, esetleg ez is, az is, egyszerre, mint egy istencsapás. Az istencsapás, az igazat megvallva, inkább órájuk illet: a pernyeszürkévé fakult fekete ingük nyakban és hónaljban is szorította őket, a térdnadrágjuk kurta volt, kilátszott az alsógyatájuk, a kék nyakkendő helyett pedig, ami elkallódott a nyári tatarozáskor, az anyjuk egy régi francia zászlóbol hasított ki egy-egy sávot, amit gyorsan körbeszegett. Csak a jelvényük szikrázott a verőfényben, annak bezeg nem esett bántódása: higgy, engedelmeskedj, harcolj, ezt várta tőlük az apjuk és a haza. A hazával, mármint mindazzal, amit jelentett számukra – egy durcás öregembert, aki kiáll olykor egy széles balkonra, megmarkolja az övét és kiabál –, nem volt dolguk, ám hogy apjukat megbosszulják, rá is zendítettek mindjárt a balilla-himnuszra, aminek refrenje felettébb hasonlított a *János bácsi a csatában* című gúnydalra, így amikor odáig értek, át is váltottak rá.

Massa idegesen jött ki a hangoskodásra, a fiúk mutáltak, elviselhetetlen volt a környék, meg aztán kinek hiányzik egy hercehurca, pláne holmi süvölvények miatt, de amint meglátta őket, ezt a két madárijesztőt, mindjárt elnevette magát:

- Befelé! – rivallt rájuk tettetett szigorral, és ő maga fejezte be a feliratozást. – Tiszta szerencse – dohogta magában, a fiúk ugyanis a Republicából lefelejtettek egy b betűt. Amikor elkészült vele, hátralépett, hogy még egyszer szemügyre vegye. Ekkor ingott meg életében először. Felsőbb utasítás, amit húsz éven át órára pontosan ugyanakkor hozott a posta – az olasz viszonyokat tekintve ez valóban a fasizmus vívmányai közé tartozott –, most nem érkezett az ünneppel kapcsolatban, ő pedig körültekintően úgy döntött, inkább igazodik húsz év tapasztalatához, mint a jelenlegi homályhoz.

Ha csak pár kilométerrel délebbre, mondjuk Pontecorvóban vagy Castelfrontéban lennének, ahol a salernói partraszállást követően a katonák egyre-másra dezertáltak, olykor több tíz kilométert gyalogolva, hogy átálljanak a szövetségesekhez, a civilek pedig vérszemet kapva nem ritkán eltáncolták a náluk lebzselő csicskákat, és valószínűleg a relikviákat

is elégették már, most akár a közelgő békét is megünnepelhetné a barátaival. De Salòban, ahová azért csatolták őket, mert a határok kijelölését valami szerencsétlen, inkompetens idiótára bízták, kiszámíthatatlan volt a légkör: a faluban ismeretlen, túlbuzgó feketeingesek razziaztak, ezért a hivatalban levő prefektus, derék, kiábrándult fasiszta, inkább kijárási tilalmat rendelt el, amíg a helyzet letisztul. Ha nincs császkálás, nincs mibe belebotolniuk, mondta Massának, akivel minden új rendeletéről konzultált, Massa pedig teljes mértékben egyetértett vele, de a közelgő ünnepre való tekintettel azt javasolta, hogy írjanak bele egy kiegészítést: állami és egyházi ünnepek kivételt képeznek. Higgye el, ha most, ezekben az időkben megszorítjuk őket, csak nagyobb lesz a felfordulás.

A prefektus kelleetlenül ugyan, de a rendeletet a kiegészítéssel együtt függesztette ki az Európa kávézó előtti hirdetőoszlopra, a meghívást azonban, a felesége állapotára hivatkozva, nem fogadta el. Ne aggódjon, minden rendben lesz, mondta Guido Massa, amikor elköszönt tőle a Carlo Coletti téren, a vendégek napnyugta előtt érkeznek, reggelig maradnak, ha szigorúan értelmeznék is a kijárási tilalmat, nem szegjük meg.

Mindazonáltal tisztában volt vele, hogy az estéről valaki jelenteni fog. Az ismeretlen feketeingesek mindenképp, de az sincs kizárva, hogy a helyiek is élnek majd a lehetőséggel, ha megtudják – márpedig egy ekkora faluban semmi nem marad titokban –, hogy a vendégek közt szép számban lesznek jövevények, akik különböző okokból eleve megosztják a közvéleményt. De, ki tudja, akár még a vendégek közül is kikerülhetnek besúgók. Egy dolog biztos: nagyon nem mindegy, hogy az estéről ki fog jelenteni. Hét év hivatali idő alatt bőven megszokta, hogy jelentenek róla, ugyanakkor tudta azt is, hogy a jelentés mint műfaj komoly mesterségbeli tudást igényel, művészi érzékenységet és mérnöki precíziót. Egy jó besúgó, és ilyenből igazán kevés volt, nagyszerű stilszta is egyben, aki olyan arányban adagolja az információt, hogy a célszemély a helyén maradjon. Nem sugallja, hogy minden a legnagyobb rendben, azzal ugyanis azt kockáztatná, hogy fölöslegesnek vagy hazugnak ítélik őt a felettesei. De hajmeresztő állapotokról sem tájékoztat, mert akkor a prefektust vagy a podestát mozdítanák el a pozíciójából, joggal feltételezve róla, hogy képtelen kézben tartani a dolgokat. Márpedig a besúgónak nem érdeke a gyakori vezetősere. Felesleges munka, s tán még egy kimerítő jelentésnél is nehezebb bizalmi viszonyba keveredni egy prefektussal vagy podestával, aki eleve gyanakodva foglalja el a réginek a helyét. Amíg hivatalban volt, maga válogatta a besúgóit, ezért maradhatott hét éven át tiszta, s minden bizonnal ugyanezért mentették fel. Most viszont életében először nincs saját besúgója, és nem tudja, vajon jól csinálja-e, amit csinál.

Egy szó mint száz, balsejtelemmel vágott neki az estélynek, de igyekezett nem gondolni rá. Szerencsére mindebből a vendégek semmit nem vettek észre, s legnagyobb örömére, miután felcipelt a pincéből egy láda Amaro l'Abbruzzesét, aminek már a vadspárgás-vargányás bucatini és a parmezánnal töltött báránycomb előtt nekiestek, teli szájjal, egymás szavába vágva anekdotáztak, többnyire az ifjúkorukról. Éjszakai meztelen fürdőzés Ischián, utána tömeges csókolózás a Poggioreale fogdájában, pizzaevő verseny Mergellinán, San Gennaro csodatételei szerelmi bánat idején – csupa Nápolyhoz köthető emlék, amelyet, Guido Massa szerint három dolog is megmagyaráz. Elsőként az, hogy Nápolyról addigra már úgy tudták, felszabadult (pedig akkortájt pokoli volt ott az élet), tehát a szemükben a sóvárgás és csodavárás helyszínévé vált. Másodsorban ők, akik a Mezzogiorno határvidekén születtek, Nápolyt tartották a fővárosnak, nem pedig Rómát. Harmadrészt, és ez csak egy sejtélem volt, tényekkel alá nem támasztható, az összes étel, amit aznap felszolgáltak, nápolyi specialitás volt, nápolyi hozzávalókból, és Massa azt gyanította, hogy az ízek meg az illatok még véletlenül sem liguriai vagy firenzei emlékeket hívnak elő. Röviden: jól érezték magukat, nem firtatták, milyen árat fizetett és fog fizetni ezért a lakomáért, az anekdotáikból pedig kisatírozták azokat a részeket, amelyek veszélyeztethetik a nosztalgiát. A két Grete szintén elemében érezte magát, és időről időre végigkínálta Serraglióval az egybegyűlteket. A Serraglio, vagyis a Szeráj cigaretta egyike volt azon dohánytermékeknek, amit a Repubblicában a vezérkarnak gyártottak akkortájt. Ez sem nagyon érdekelt senkit, hogy tudniillik honnan szerezték be éppen ők – akkor még, Apus szavaival élve, ifjabb és idősebb Krätzchen, nemsokára *gráciák*.

A *Tu, solamente tu* és Vittorio De Sicát, ezt a drámai szanzonlovagot, aki a békeidők lemezlistáját éveken át vezette, egymás után legalább tízszer követelte a társaság, úgyhogy a gramofontű cseréjének szüneteit követően le is ment mindannyiszor. A zongora lágyan kísérte a hegedűt, a dobos itt-ott seprűzött, a nagybőgős a húrokat pattogtatta, De Sica pedig belebúgott a fülekbe, mintha az egész világba, sőt az örökkévalóságba szerelmes lenne, és a végén mindenki, kezében egy-egy amarós üveggel, vele együtt énekelt a fotelban vagy a szófán dülöngélve, arra a kevéske időre ugyanolyan örökkévalón és szerelmesen. „Te, egyedül csak te nem térsz vissza, hogy megpihenj a szívemen, mely rólad álmodozva örökre magához láncolna, miközben a sors egyre távolabb taszít.”

A függöny csikozása mind tompább kontúrral és kontraszttal vetődött a szalonra, a szemközi falat, a plafontól a padló irányába egyre halványodó sávokkal borítva, mintha azt sugalmazná, hogy az örökkévalóság meg a szerelem odafentről méretik az emberre, és most, az alkonyat beálltával mindkettő ideje lassan lejár. Holott békeidőben, már ha nosztalgizás helyett lett volna bátorságuk ténylegesen emlékezni, épp az alkonyat hozza el e kettőt, de legalábbis e kettő illúzióját.

Amikor a sávok végképp elmosódtak, és a padlót már csak egyetlenegy vékony csík szelte át rézsútosan – a kocsibeálló előtti lámpa árnyéka lehetett, amit a kijárási tilalomtól függetlenül hol meggyújtottak, hol nem, mégis minden áldott este odavetült –, a két Gretének, többeknek elképedésére, táncolni támadt kedve.

– Vinète, vinète, balla'm! – rikkantották németes kiejtéssel abruzzói nyelvjárásban, olyan kihívóan, mintha a háborúval, a kijárási tilalommal, a fel-alá masírozó feketeingesekkel dacolva csak azért is a békeidőkre és a szerelemre akarnának emlékezni. Meghúzták gyorsan az amarós üveget, kézen fogva kivonultak a szalon közepére, és felvont szemöldökkel, sürgetőn meredtek a többiekre. Tekintetük vizenyős volt, de elszánt: na, mi lesz már.

A jelenlevők, köztük Donato di Bona helyi plébános, a nagybirtokos és szállodatulajdonos Gaudiello família, akik többek közt a két Gretét is befogadták, a Levi-család, akik maguk is jövevények voltak – a férj lengyel, az asszony magyar: La Pallacinta –, valamint a jegyző és az anyakönyvezető, már-már hajlottak volna a táncra, de Guido Massa zavartan leintette őket.

– Biztos, hogy táncolni való időket élünk, hölgyeim? – fordult a két Grete felé.

A társaság megadóan bólogatott, Apus pedig kimondhatatlanul hálás volt. Ki tudja, mi történne odabenn, a fejében, vagy lejjebb, ha *ezek* illegetni kezdik magukat. *Ezek. Ezek. Ezek.* Legalább most, amíg itt ücsörög ebben a rojtos, paszományokkal, sújtásokkal, indákkal és még isten tudja, mivel kivert kényelmetlen szófán, legalább – csuklott egyet – legalább most ne. *Ezek.* Legalább most azt egyszer hadd legyen ez a szó a másik helyett. És csuklott megint. *Ezek.* A névmás jó, a névmás hasznos, és sorolni kezdte az olasz személyes névmásokat. Egyes és többes szám, alanyi eset: io, tu, egli, essa, lui, noi, voi, essi, esse, loro. Úgy. Hukk. És most ógörögül: egó, szü, autosz, auté, auto, hémeisz, hümeisz, autoi, autai, auta. Úgy. De az agya, makacsul, ahogy eddig is, tartotta magát a saját vagy valaki más szabályaihoz. Ismét csuklott, ezúttal meg is számolta: egymás után ötöt. Krätzchen. Most már hetet: hukk. Nem, nem, nem Krätzchen: *ezek!* Apus nekivetette a hátát a szófának és lehunyta a szemét. A melle fel-le járt, a válla rázkódott a csuklástól, próbálta visszafojtani a lélegzetét. Hukk. A szót kell eltüntetni, gondolta, és kínjában elkezdett hadarni egy nyelvtörőt: *Herr von Hagen darf ich's wagen, Sie zu fragen, welchen Kragen Sie getragen, als Sie lagen krank am Magen in der Stadt zu Kopenhagen ?!* Hukk. Na, még egyet, egy jó hosszút: *Wir, Wiener Waschweiber würden weisse Wäsche waschen, wenn wir wüssten wo warmes, weiches Wasser wäre. Warmes weiches Wasser wissen wir, weisse Wäsche waschen wir.*²

De mindhiába, amint abbahagyta, tényleg valaki más – de hát ki más, könyörgöm, ki? – irányította a gondolatait. Egyszer hevesebben, egyszer hosszabb ideig csuklott, úgy érezte, mindjárt összehányja magát. Néha, mintha az a valaki csúfot üzne belőle, egy-két másodpercre levegőhöz juttatta, hogy aztán egy erősebb roham teperje le. Guido Massa, aki

1 Von Hagen úr, bátoríthatom megkérdezni öntől, milyen gallért viselt, amikor gyomorhajjal feküdt Kopenhága városában?

2 Mi, bécsi mosónők, fehér ruhát mosnánk, ha tudnánk, hol van lágy meleg víz. Ha tudjuk, hol van lágy meleg víz, kimossuk a fehér ruhát.

orvos volt, mindjárt észrevette, hogy baj van, ugyanakkor, mivel az utóbbi időben furcsállotta a Bernardik viselkedését, provokációt is szimatolt. Diszkrétén, a fal mentén indult el feléje, megkerülve a vendégeket. De elkésett vele. A férfiak tanácstalanul meredtek Apusra, az asszonyok, valahányszor öklendezett egyet, a szájuk elé kapták a kezüket. Megpróbált mélyeket lélegezni. Mintha a levegőtől várta volna, hogy kisperje a fejéből ezt az örületet. A tramontana, az biztosan kicibálná névmásostul, nyelvtörőstül, mindehhez. Ült a szófán, ujjaival a paszományokba kapaszkodva erőlködött. Most már arra is figyelnie kellett, hogy ki ne okádj a pompás vacsorát. Évek óta nem ettem ennyit, nem is tudtam, hogy létezik vadspárga, ezek a latinok mindent felzabálnak, még a burjánokat is, gondolta, és eleredt az orra, egy kövér csepp, akár a harmat a fűszálon, csiklandozni kezdte a bal orrlíkiát. Próbálta visszaszipákolni, de nem sikerült. Csuklott, szipákolt, öklendezett. És közben iszonyúan szégyellte magát. Reszkető kezekkel matatni kezdett a zakója zsebében, a nadrágjában, megint a zakójában, megint a nadrágjában – azt sem tudta, mit csinál, hányszor tapogatja így végig magát.

Majom, gondolta Mimma, és undorodva kapta el róla a tekintetét.

– Jól van, Bernardi? – lépett oda Guido Massa és megérintette a vállát. – Nem akar levegőzni egy kicsit? – és a válaszát meg sem várva kinyitotta a hátsó udvarra néző teraszajtót. A Monte Pizzuto kékes-szürke kopársággal tárult elébük, elnyújtott és rövid vijjogások váltották egymást, néhány halálmadár kuvikolt.

Hát, már hogyne lenne jól, gondolta Mimma, a vén ripacs. Ha csak egy pillanatra más kerül rivaldába, megindul a taknya-nyála, s azzal odament Apushoz, benyúlt a retiküljébe, kivett egy zsebkendőt, letörölgette a maszatot, és színlelt aggodalommal a füléhez hajolt: – Menj és járd meg magad! – sziszegte.

Apus belekapaszkodott Mimma karjába, feltápáskodott, kitámolygott a teraszra, és becsukta az ajtót maga mögött.

Táncoljunk, rikkantotta kisvártatva a két Grete, a korábinál lényegesen kisebb meggyőződéssel, inkább csak azért, hogy felcsiholják a hangulatot.

Francesca Sipari, Massa felesége, aki egész este a zenét intézte, és akiről mindenki tudta, hogy a híres filozófus, Benedetto Croce unokahúga – lesz, ami lesz – odament a gramofonhoz, hogy kicserélje a tűt. Aztán, mintha elfelejtett volna valamit, tekintetével a férje tekintetét kereste, fogalma sem volt, mitévő legyen. Jó, de csak halkán, ez látszott Massa szemében, és pislantott egy hosszút, biztatólag, ami nem is Francescának, inkább önmagának szólt.

Az új tű beleszántott a lemezbe, recsegett, ahogy a barázdákat szelte, az idősebbik Grete pedig biccentett egyet az ifjabbik felé, felemelte a karját, és gyöngéden átölelte a hátát. A tenyerét valahol a lapockája körül tartotta, épp csak megérintette, nem helyezte rá. A másik visszabiccentett, alig észrevehetően, aztán vett egy mély levegőt, bennrekedt, hosszú sóhaj, és lassan, nagyon lassan kifújta. Mint horgony a tengerfenékbe, szorosan kapaszkodott egymásba kettejük lélegzése, aztán ő is megemelte a karját, és laza ujjakkal hurkolta át az idősebbik Grete vállát. Így álltak egy ideig, a hanglemez recsegésére, ráérősen, mintha a világ legtermészetesebb dolga volna, hogy egymás tekintetében és lélegzésében elmerüljenek. Az emberek, észre se vették, együtt lélegeztek velük. Apus közben visszajött a teraszról, róla teljesen megfeledkeztek, nem is baj, gondolta, és a cipője orrát bámulta, aztán a járólapokat. Homokszín háttérben babérvöld minta, sújtásos ez is, körbegirlandozva, formáját tekintve akár szvasztika is lehetne, a stílusa persze pocsék. Aztán a gramofon recsegését elnyomta az instrumentális rész. A két asszony alig-alig észlelhetően ringatózni kezdett, előre és hátra, jobbra és balra, hosszú, fehér hajuk meg-meglibbent a hátukon. Könnyű, gyér szemfedő töpörödött halottra, gondolta Kazár Gabriella, és eszébe jutott a nagymamája, senki nem tudott olyan barcheszt csinálni, és bár degeszre ette magát, orrában érezte a sólet füstös illatát. Volt, persze, aki selyemgubót vélt felfedezni bennük, Aglaia Gaudiello például, amint lágyan himbálódzik az eperfán. Az emberek egyre másra felsőhajtottak, és végre normálisan vették a levegőt. Aztán egy drámai zongorafutamot követően az idősebbik Grete kissé megrogyasztotta a térdét, és lassan, mintha szakadék szélén állna, hátracsúsztatta a jobb lábát. Az ifjabbik követte őt a baljával. Ugyanannak a testnek a másik lába, gondolta Mimma, aki valamikor régen, utána sem akart számolni, hogy mikor, látta

már őket ráncolni Berlinben. A testük ugyanilyen könnyedén, súlytalanul lebegett, mint ha a lábuk egy láthatatlan huzalnak engedelmességedne, és ettől az embernek még inkább az volt a benyomása, hogy egy testből valók. Az idősebbik most a baljával nyitott oldalra, a fiatal Grete az egész testével követte szorosan. Tangót jártak a keringő ritmusára, olyan tökéletes egységben és szimmetriában, hogy minden lépést a járólap közepén lévő mintán fejeztek be. Szántszándékkal csinálják, direkt megtaposák, fortyogott Apus, és kinézett az ablakon, a Monte Pizzuto árnyait pásztázta, attól tartott, hogy a körmeik láttán elindul benne az orkán, és ismét csuklani fog. Mimmán kívül, aki lehunyt szemmel hallgatta a cipőtalpak neszezését, a társaság nagy része bódultan nézte őket. Ez a szimmetria egy idő után még Apust is magával ragadta, olyannyira, hogy elfelejtett csuklani.

Aztán amikor felcsendült De Sica ismerős hangja, a két asszony kibújt az ölelésből, a közönség felé fordultak és beálltak egymás mögé. Hol az egyik, hol a másik fakadt dalra, közben a sanzonlovagot karikírozták epekedő ábrázattal. A hatás kedvéért még sztepelték is, ellenpontozva a bőgős húrpattoztatásait.

A második strófa előtt az idősebbik Grete kipörgette hirtelen az ifjabbikat, majd oda-sasszézott a Gaudiello család legkisebb tagjához, lekapta a kis Alfonsina fejéről a szalma-kalapját, a fejébe húzta, és leült a pianínóhoz: egy modulációval hangnemet váltott, mollyból dúrba, és disszonáns akkordokkal püfölni kezdte a billentyűket: „Te, egyedül csak te – rikácsolta parlandóban – nem hallod majd az új időknek pezsgő dalát, és ha az őszi álmok tavaszba fordulnak, és kivirul a létezés, te, egyedül csak te szagolod alulról az ibolyát.”

Az eredeti dalszöveg persze nem így szólt, az asszony ott helyben rögtönözte, az utolsó sorra egy bizarr terccel az ifjabbik Grete is ráerősített, az emberekből kitért a nevetés. Nahát, nahát. A két Grete nem győzött pukedlizni és csókot dobálni, pergamenszerű bőrük és az Amarótól feketéllő ajkuk halotti maszokra emlékeztetett.

Massa dühödten nézett a feleségére, és határozott léptekkel az ablakhoz csörtetett. Az asszony kikapcsolta gyorsan a gramofont. A két Grete megszeppent, csendben visszaültek a helyükre, a többiek kijózanodva követték a házigazda mozdulatait. Guido Massa elhúzta a drapériát. Az utcában koromsötét volt, csak az olajfák levelei zörögtek, de hogy fuvalat rázza-e őket, vagy valaki felkapaszkodott rájuk, azt odabentről nem lehetett eldönteni. Lehetséges, hogy október végén visszatért a sirokkó? Hogy fogja helyrehozni ezt a bajt? Visszahúzta a drapériát, nyugalmat erőltetett magára, és a pianínó mögötti vitrinhez sétált, a lemezgyűjteményéhez. Mint minden előjárónak, neki is megvolt a Duce összes addigi beszéde bakeliten. Jól látható helyen, aranyozott zöld díszkötésben, amit kinevezésekor kapott. És ami minden év októberében, lehetőleg még huszonnyolcadika előtt, újabb darabbal, esetenként akár többel is gyarapodott – attól függően, hogy az adott évben mennyire rúgott a történelmi fontosságú rendelet vagy esemény. Guido Massa megállt az aranyozott zöld lemezek előtt, és válogatni kezdett. Abban az évben, érthető okokból, nem jött új csomag. Mégis, melyik istenverte szónoklat lett volna érdemes arra, hogy rögzítsék? Hogy a lemezgyárak kibaszarintsanak egy halom pénzt és elkezdjék a sorozatgyártást, mondjuk De Sica vagy Norma Bruni slágerei helyett? A Repubblica kikiáltása talán? Amiben a Duce elpanaszolta a népnek a letartóztatását? Engem, mondta sipákolva, cinegehangon, mintha árulkodna, engem, zihálta hitetlenkedve, aki húsz éven át teljes odaadással szolgáltam a királyt, egy negyedórás vagy még ennél is rövidebb megbeszélés után képesek voltak betuszkolni egy vöröskeresztes mentőautóba és eszelős tempóban elszállítani? Engem, én, nekem, én, belém. Ahogy teltek az évek, másra se hívatkozott. Nétalántán a korábbi fürdőköpeny-beszéd, amin az egész világ röhögött? Massa szentül hitte, hogy a Duce ebbe bukott bele. Hiszen addig, bármilyen rosszul is mentek a dolgok, mindig meggyőzött majd' ötvenmillió embert, hogy számolt a nehézségekkel, sőt, a dolgok ilyenén alakulása eleve része volt annak a gigantikus tervnek, amely mindannyiukat hatalmassá teszi. Hogy épp ezekre az áldozatokra van szükségük a nagysághoz. Akkor azonban, a szicíliai partraszállást megelőzően képes volt majd' ötvenmillió ember pofájába vágni élő adásban, hogy az ellenséget még strandolás előtt, fürdőköpenyben kell feltartóztatni. Annak az ötvenmilliónak, akiknek évek óta esélyük nem volt megmártózni a tengerben, mert köröskörül csatatérre változtatott mindent, a lidókat, lagúnákat, öblöket, ahol legfeljebb szemrevaló hullák és jóllakott hullarablók aszalódtak a napon. Olyan embereknek

vágta a képébe, akiknek a hazája a világ leggyönyörűbb strandja lehetett volna, egy mesebeli homoknyelv, egy paradicsomi fövény a Mediterráneum szívében, de te, Benito tönkretetted nekünk. Melyik beszéded fogja megmenteni ezt a két asszonyt? Melyik szónoklatodat ajánlod, Benito?

Guido Massa azt fontolgatta, hogy egész éjszaka fennmaradnak, és Mussolnit fognak hallgatni. Időről időre kinyitnak majd egy pezsgőt, és éltetik Hitlert is meg őt. A falu szemében ugyan nem sokra megy ezzel, ha nem épp az ellenkező hatást váltja ki, de legalább időt nyer a feketeingesek előtt. Aztán majd meglátjuk. Hogy is juthatott ilyesmi az eszedbe, Grete, dohogott magában. Úgy féltette az asszonyt, mintha a gyermeke volna, de érthető: azon a nyáron ő meg a felesége „tartották” keresztvíz alá. Donato di Bona, aki az asszonyt felkészítette a keresztségre, mintha meghallotta volna Massa gondolatait, odament hozzá, megragadta a vállánál fogva és maga felé fordította: – Megoldjuk, Guido! Meg fogjuk oldani valahogy.

A társaság fészkelődött, Apus a szeme sarkából a két Gretét figyelte érdeklődve, pontosabban: csak az idősebbiket. Maga sem tudta, mi ment végbe benne, csuklani viszont nem csuklott már. Mimma hitetlenkedve nézte egy darabig, aztán amikor a férfi rásandított, elkapta a tekintetét. Az undor, ami nem is olyan régen még fojtogatta, most – ezt maga sem akarta elhinni – szorongásba csapott át, keserű volt, csalódott, tán féltékeny is. Elszúrtam, gondolta, sokkal hamarabb kellett volna, amikor még szerelemesek voltunk, szembefordulni vele.

Az idősebbik Grete észrevette, hogy Apus őt fikszírozza, fogta a székét, és közelebb húzta hozzá.

– Maga nem is Alto Adigéből való, ugye? – mondta.

– Mit akar tőlem? – hőkölt vissza a férfi, és érezte, hogy elhűl az arca, a mellkasa, aztán a hideg végigiramlík a karján és a lábain.

– Ne féljen, nem árulom el: Bernardinak fogom hívni továbbra is. Tartozom magának ennyivel.

– Miért is? – cinikus válasznak szánta, de egyáltalán nem érezte hitelesnek magát.

– Az ön családjáé volt Münchenben a Strasser-patika, ha nem tévedek.

Apus szíve hevesebben kezdett verni, csengett a füle.

– Hogy jön ez ide? – suttozta.

– Ezerkilencszázhuszonegyben, amikor a kisfiam nagyon rosszul volt, maga adott gyógyszert neki. Bementem magukhoz, nem volt egy vasam se, maga mégis adott.

– Valamelyik bátyám lehetett... – habogta, emlékezett arra az asszonyra, lárvaarcú volt, akár emez.

– Csapnivaló színész! Tudta, hogy mozog a fülcimpája, amikor hazudik?

Apus hebegett valamit, most a forróság öntötte el.

– A bátyjai különben rég halottak, azt is tudom, ki ölte meg őket. De ne féljen, nem fogom elárulni magát. – Grete fel akart állni, Apus megragadta a karját.

– És... mi lett a kisfiával? Meggyógyult?

– Meghalt. Nem sokkal azután. ■ ■ ■

Király Kinga Júlia (1976, Marosvásárhely): jelenleg Budapesten él. Író, műfordító, dramaturg. A Kalligramnál megjelent munkái: *A test hangjai* (novellafüzér), 2011; Giambattista Basile: *A mesék meséje, avagy a kicsik mulattatása* (műfordítás), 2014; *Apa Szarajevóba ment* (regény), 2017.